

Vlaams
Parlement

ingediend op **134** (2019-2020) – Nr. 1
8 november 2019 (2019-2020)

Beleidsnota

ingediend door Zuhail Demir,
Vlaams minister van Justitie en Handhaving, Omgeving,
Energie en Toerisme

Klimaat
2019-2024

1 INHOUDSTAFEL

1	INHOUDSTAFEL.....	2
2	INLEIDING DOOR DE MINISTER	4
3	SAMENVATTING	5
4	OMGEVINGSANALYSE.....	6
4.1	Context/Situatieschets	6
4.2	Kerncijfers.....	6
4.2.1	Totale Broeikasgasemissies (1990-2018)	6
4.2.2	Niet-ETS Broeikasgasemissies (2005-2018).....	7
4.2.3	ETS Broeikasgasemissies (2005-2018).....	10
4.2.4	Materiaalgerelateerde broeikasgasemissies.....	11
4.2.5	Ons klimaat verandert.....	11
5	TRANSVERSALE, HORIZONTALE EN OVERKOEPELENDE STRATEGISCHE DOELSTELLINGEN	12
6	BELEIDSVELD KLIMAAT	14
6.1	ISE 1. Klimaat	14
6.1.1	SD 1. Vlaanderen op weg naar klimaatneutraliteit	14
6.1.1.1	OD 1. We werken constructief mee aan de verdere uitbouw van het Europese en internationale klimaatbeleid	14
6.1.1.2	OD 2. We werken een Vlaamse langetermijnstrategie 2050 uit	15
6.1.1.3	OD 3. We stemmen ons beleid af op de Vlaamse langetermijnstrategie	15
6.1.1.4	OD 4. We nemen onmiddellijk maatregelen om ons aan te passen aan de klimaatverandering	16
6.1.2	SD 2. Ambitieuw en realistisch klimaatbeleid voor de periode 2021-2030	16
6.1.2.1	OD 1. We optimaliseren de werking van het klimaatfonds	17
6.1.2.2	OD 2. We werken verder aan een shift naar duurzame gebouwenverwarming	17
6.1.2.3	OD 3. We verminderen de uitstoot van de transportsector	18
6.1.2.4	OD 4. We ondersteunen en begeleiden de transitie naar een CO ₂ -arme industrie..	19
6.1.2.5	OD 5. We verlagen de klimaatimpact van de Vlaamse land- en tuinbouw.....	19
6.1.2.6	OD 6. We verlagen de koolstofvoetafdruk van het Vlaamse consumptiepatroon ...	20
6.1.2.7	OD 7. We verliezen de komende 10 jaar geen netto koolstof uit Vlaamse bodems	20
6.1.2.8	OD 8. We vergroten het draagvlak voor een transitie naar een klimaatneutrale samenleving bij burgers	21
6.1.2.9	OD 9. We stimuleren klimaatmaatregelen via ontzorgings- en financieringsinitiatieven	22
6.1.2.10	OD 10. We verminderen de klimaatimpact van de Vlaamse overheid	23

7	Klimaatbeleid afgestemd met energie en omgeving.....	24
7.1	ISE 2. Afgestemd Klimaatbeleid.....	24
7.1.1	SD 3. Een ambitieus en afgestemd energie- en klimaatbeleid (ISE klimaat).....	24
7.1.1.1	OD 1. We garanderen een goed gestroomlijnd en gecoördineerd Vlaams en Belgisch energie-en klimaatbeleid.....	24
7.1.1.2	OD 2. We zorgen voor een onderbouwde planning en monitoring van het energie-en klimaatbeleid.....	24
7.1.1.3	OD 3. We zetten verdere stappen richting een meer datagedreven energie- en klimaatbeleid.....	25
7.1.1.4	OD 4. We zorgen voor een nauwe betrokkenheid van belanghebbenden.....	25
7.1.1.5	OD 5. We versterken de ondersteuning van en de structurele samenwerking met lokale besturen.....	25
7.1.2	SD 4. Afstemming omgeving en klimaat.....	26
7.1.2.1	OD 1. Meer natuur en biodiversiteit tegen klimaatverandering in ISE Natuur en biodiversiteit.....	26
7.1.2.2	OD 2. Klimaatvriendelijke en -adaptieve maatregelen in ISE ruimte en milieu:.....	27
7.1.2.3	OD 3. Mitigerende klimaatmaatregelen in ISE Lucht:.....	28
7.1.2.4	OD 4. Klimaat en circulaire samenleving in ISE Afval en materialen:.....	29
7.1.2.5	OD 5. Klimaatadaptatie wordt een leidend principe binnen het integraal waterbeleid in ISE Water:.....	29
	LIJST MET AFKORTINGEN.....	30
	BIJLAGE 'OVERZICHT BELEIDS- EN REGELGEVINGSINITIATIEVEN'.....	31

2 INLEIDING DOOR DE MINISTER

De zorg voor het klimaat is één van de grootste uitdagingen van onze tijd en kan tegelijkertijd een opportuniteit zijn voor technologische innovatie, economische groei en onze samenleving. De omslag naar een klimaatneutrale en duurzame samenleving kan maar bereikt worden door wereldwijde actie. In Vlaanderen werken we volop aan onze eigen omslag naar een klimaatneutrale samenleving, en dragen we bij aan de wereldwijde transitie. Duurzame economische groei en een realistisch transitiepad voor onze burgers zijn hierbij essentieel. De wereldwijde klimaatuitdaging waarvoor we staan, vraagt in de komende regeerperiode een ambitieus beleid met concrete maatregelen, die niet alleen op papier een effect hebben...

We gaan daarom voluit voor het effectief realiseren van de afgesproken doelstellingen en voor een versnelling van investeringen, innovatie en technologische vooruitgang om niet alleen onze bijdrage tot de Europese klimaatdoelstelling waar te maken maar ook de hefboom te leveren voor de mondiale inspanningen die nodig zijn. We zullen een sterk beleid voeren inzake broeikasgasemissiereducties, energie-efficiëntie en hernieuwbare energie, innovatie, mobiliteit en infrastructuurinvesteringen, ruimtelijke ordening, circulaire economie,...

Ik besef echter dat dit niet eenvoudig zal zijn. Het debat rond het klimaatbeleid verloopt vandaag vaak erg gepolariseerd. Voor een deel van de bevolking is het beleid onvoldoende daadkrachtig. Anderen voelen zich bedreigd en vrezen dat het klimaatbeleid hun veel zal kosten of hun levenswijze zal aantasten. Om in deze context de klimaattransitie te doen slagen en de afgesproken ambitieuze beleidsdoelstellingen waar te maken, moeten daarom alle belanghebbenden nauw betrokken worden. Samenwerking tussen burgers en middenveld, politiek en administratie, ondernemers en kennisinstellingen is daarbij cruciaal. Velen onder hen geven aan de handen mee uit de mouwen te willen steken. Enkel door iedereen te betrekken creëren we het nodige draagvlak. In die optiek wil ik ook zo veel mogelijk structureel overleg organiseren met de verschillende stakeholders in plaats van een steekvlampolitiek te voeren in functie van de actualiteit van de dag.

De betaalbaarheid van de klimaatmaatregelen voor burgers en de concurrentiepositie van onze ondernemingen zijn eveneens cruciaal om het maatschappelijk draagvlak te bewaren voor het ambitieus klimaatbeleid dat ik nastreef.

We hebben in Vlaanderen bijzonder veel ondernemerschap, creativiteit, kennis en expertise in huis om van deze transitie een pad te maken dat iedereen ten goede komt. Ik ben dan ook overtuigd dat door samen te werken aan oplossingen voor deze grote maatschappelijke uitdagingen, we de klimaatuitdaging kunnen omzetten in een economische en maatschappelijke opportuniteit.

***

Zuhal Demir

Vlaams minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme

3 SAMENVATTING

Als bijdrage aan de mondiale transitie ontwikkelen we tegen eind 2019 een Vlaamse langetermijnstrategie die streeft naar minstens 80% broeikasgasreducties in Vlaanderen tegen 2050, met de ambitie te evolueren naar klimaatneutraliteit. De Vlaamse langetermijnstrategie is van groot belang voor het beleid inzake broeikasgasemissiereducties, circulaire economie, energie-efficiëntie, hernieuwbare energieproductie, innovatie, mobiliteit en infrastructuurinvesteringen, omgevingskwaliteit, huisvesting, energiekosten,... We zorgen daarom voor doorwerking van deze strategie in alle beleidsdomeinen, en stemmen ons beleid erop af.

De gevolgen van een wijzigend klimaat manifesteren zich gaandeweg steeds meer. We maken daarom een Vlaams Adaptatieplan op en starten onmiddellijk met de uitvoering ervan.

In het verlengde van het streven naar minstens 80% broeikasgasreductie in 2050, zal de Vlaamse regering een geïntegreerd Vlaams Energie- en Klimaatbeleidsplan 2021-2030 finaliseren en operationaliseren. Alle leden van de Vlaamse regering zullen de aangekondigde initiatieven uit het plan tijdig omzetten in concreet beleid. Als klimaatminister heb ik een coördinerende rol ten aanzien van alle inspanningen die door de sectoren moeten genomen worden in het kader van het behalen van de klimaatdoelstellingen. Ik zal mijn collega's hierin bijstaan en binnen mijn eigen bevoegdheden mee de mouwen opstropen.

Ik zorg voor een optimalisatie van het Vlaams Klimaatfonds door de introductie van het principe van cofinanciering voor maatregelen die in de niet-ETS sectoren bijdragen aan het realiseren van onze 2030 broeikasgasreductiedoelstelling. De bijdrage uit het klimaatfonds kan hierbij proportioneel stijgen met de kostenefficiëntie van de gefinancierde maatregel.

Om een coherent en geïntegreerd klimaat- en energiebeleid te voeren, versterken we het bestaande Vlaams Energie Agentschap tot een slagkrachtig Vlaams energie- en klimaatagentschap (VEKA). Elke klimaatmaatregel zal worden becijferd naar kostprijs en bijdrage aan de klimaatdoelstellingen.

Ook een goede monitoring van de uitvoering van het Energie- en Klimaatbeleidsplan 2021-2030 en de vooruitgang is cruciaal. Uiteraard zal het VEKA conform de Europese regelgeving daarom tweejaarlijks rapporteren over de voortgang van het energie -en klimaatbeleid. Daarnaast voorzie ik een tussentijdse rapportering zodat de belangrijkste indicatoren van het energie- en klimaatbeleid jaarlijks gepubliceerd worden.

4 OMGEVINGSANALYSE

4.1 CONTEXT/SITUATIESCHETS

De klimaatverandering manifesteert zich duidelijk sinds het midden van de 20ste eeuw door een wereldwijde opwarming, en is zich de voorbije decennia ook steeds meer gaan uiten onder andere in een toename van extreme weerfenomenen en een stijging van de zeespiegel. Het Klimaatpanel van de VN (IPCC) verwacht dat onder alle mogelijke emissiescenario's de opwarming van de aarde in de 21ste eeuw beduidend hoger zal zijn en sneller zal gaan dan in de 20ste eeuw. De effecten van klimaatverandering zijn intussen ook waarneembaar in Vlaanderen en zullen zich de komende decennia verder manifesteren. Mede door de geografie en de verstedelijking van Vlaanderen is onze regio bijzonder kwetsbaar voor de vele gevolgen van de klimaatverandering. We onderschrijven dan ook de doelstellingen van het UNFCCC-akkoord van Parijs van 2015 en schrijven ons in binnen de Europese klimaatambitie voor 2050. In lijn met het klimaatakkoord van Parijs, moet Vlaanderen zijn bijdrage leveren aan de internationaal afgesproken doelstellingen, en dient het stappen te zetten naar een klimaatneutrale samenleving. Tegelijk moet Vlaanderen adaptatiemaatregelen nemen om de verwachte effecten van de klimaatverandering te milderen.

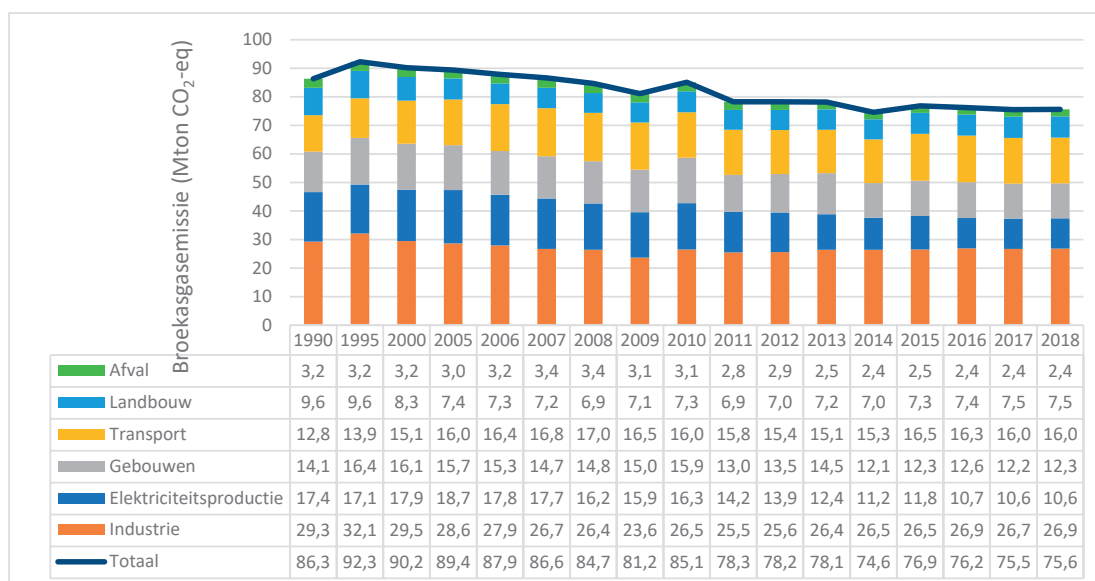
4.2 KERNCIJFERS

4.2.1 Totale Broeikasgasemissies (1990-2018)

In Figuur 1 wordt een overzicht gegeven van de totale broeikasgasuitstoot per sector in de periode 1990-2017. De totale uitstoot van broeikasgassen in Vlaanderen daalde met 12% van 86,3 megaton (Mton) CO₂-eq in 1990 naar 75,6 Mton CO₂-eq in 2018 (exclusief veranderingen in landgebruik of LULUCF). Het cijfer voor het jaar 2018 is momenteel nog een voorlopig cijfer. De belangrijkste daling werd opgetekend tussen 1996 (96,4 Mton) en 2014 (74,6 Mton). In dezelfde periode 1990-2018 steeg het aantal inwoners in Vlaanderen met meer dan 14%, terwijl het BBP zelfs met meer dan 72%¹ steeg.

---

¹ bron: HERMREG, juli 2019, Bbp in volume (kettigeuro's met referentiejaar 2010)

Figuur 1: Totale broeikasgasemissies in Vlaanderen 1990-2018 Mton CO₂-eq).

In absolute cijfers daalde de broeikasgasuitstoot van de sectoren elektriciteitsproductie (-39%), gebouwen (-13%), landbouw (-22%) en industrie (-8%) tussen 1990 en 2018, terwijl de sector transport (+25%) een toename van emissies kende. Indien enkel de evolutie van de laatste jaren wordt beschouwd, dan blijven de emissies van de elektriciteitsproductie (-14%) en gebouwen (-15%) verder dalen tussen 2013 en 2018, terwijl deze van de industrie eerder stabiliseren. In de landbouw nemen de emissies inmiddels terug toe (+4% sinds 2013) en bij transport blijft de stijging ook de laatste jaren aanhouden (+6% sinds 2013).

4.2.2 Niet-ETS Broeikasgasemissies (2005-2018)

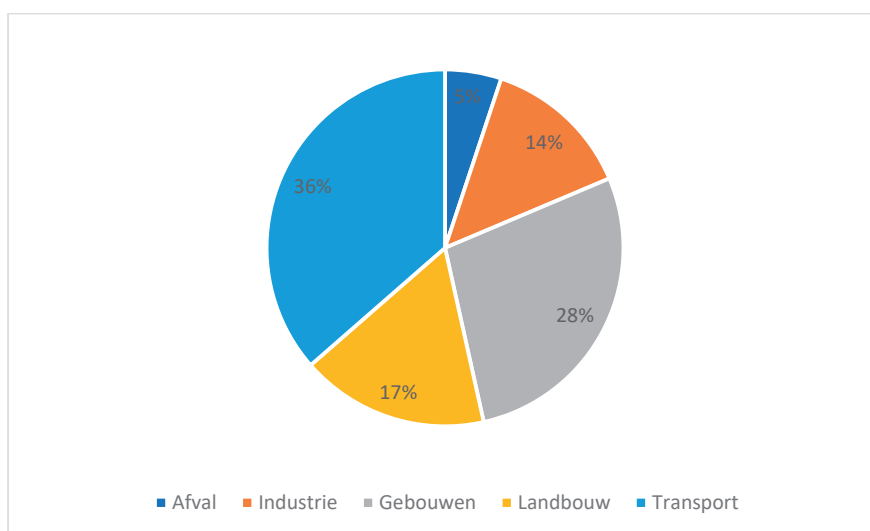
De niet-ETS uitstoot van broeikasgassen in Vlaanderen daalde met 5% van 46,1 Mton CO₂-eq in 2005 tot 43,8 Mton CO₂-eq in 2018 (Tabel 1). Voor 2018 is momenteel slechts een voorlopige raming beschikbaar. Een bijgesteld cijfer zal beschikbaar zijn in de Vlaamse emissie-inventaris van 15/1/2020, die emissiecijfers tot en met 2018 zal bevatten.

Sector	2005	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Afval	2,8	2,4	2,3	2,3	2,2	2,3	2,2
Non-ETS Industrie	4,4	6,5	6,3	6,0	6,2	5,7	5,9
Gebouwen	15,7	14,4	12,0	12,2	12,5	12,2	12,2
Landbouw	7,4	7,2	7,0	7,3	7,4	7,5	7,5
Transport	15,8	15,0	15,3	16,4	16,3	15,9	16,0
Totaal	46,1	45,4	43,0	44,3	44,6	43,5	43,8

Tabel 1: Niet-ETS broeikasgasemissies in Vlaanderen 2005-2018 (Mton CO₂-eq).

In de periode 2005-2018 worden enkel reducties vastgesteld in de gebouwensector (-22%) en afval (-21%). Tussen 2005 en 2018 treedt een lichte toename op in de landbouwsector (+1%) en in de transportsector (+1%). In de sector industrie wordt de stijgende trend tussen 2005 en 2013 omgebogen tot een daling vanaf 2014. Dit kan voornamelijk worden verklaard door de evolutie van de uitstoot van gefluoreerde broeikasgassen (F-gassen). Naarmate in het verleden het gebruik van ozonlaag afbrekende stoffen gaandeweg werd afgebouwd, steeg het gebruik en dus ook de emissies van F-gassen die als alternatief voor die ozonlaag afbrekende stoffen werden gebruikt. De in 2014 goedgekeurde Europese regelgeving zal ervoor zorgen dat de uitstoot van F-gassen de komende jaren verder zal dalen.

In 2018 zorgden de sectoren transport (36%) en gebouwen (28%) voor de grootste bijdragen aan de totale Vlaamse niet-ETS broeikasgasemissies (Figuur 2). De sectoren landbouw en niet-ETS industrie hadden een kleiner aandeel met respectievelijk 17% en 14%.

Figuur 2: Sectorale aandelen in de Vlaamse niet-ETS broeikasgassen in 2018.

Tabel 2 geeft de Vlaamse emissieruimte zoals afgesproken in de intra-Belgische lastenverdeling voor de periode 2013-2020, de afgerekende niet-ETS-emissies en de meest recente niet-ETS inventaris weer voor de jaren 2013-2018. Voor 2018 werd de voorlopige raming van de niet-ETS-emissies opgenomen. De afgerekende niet-ETS-emissies wijken af van de niet-ETS-emissies uit de meest recente emissie-inventaris (nl. de inventaris van 15/3/2019 met emissiecijfers zoals opgenomen in tabel 1). De afrekeningen gebeuren immers steeds op basis van de eerste emissie-inventaris waarin de broeikasgasemissies voor een bepaald kalenderjaar beschikbaar komen (bv. De afrekening voor 2016 gebeurt op basis van de emissie-inventaris van 15 maart 2018). Afrekeningen worden, conform de Europese regels, ex-post niet meer herzien om rekening te houden met latere in de inventaris doorgevoerde aanpassingen.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2020
Vlaamse beschikbare emissieruimte volgens intra BE lastenverderling	48	47	45,9	44,8	43	42,1	40,2
Afgerekende niet-ETS emissies	46	43,3	45,1	46,1			
niet-ETS-emissies meest recente inventaris	45,4	43,0	44,3	44,6	43,5	43,8	
Procentuele reductie emissies laatste inventaris t.a.v. 2005	1,5%	6,7%	3,9%	3,3%	5,6%	5%	

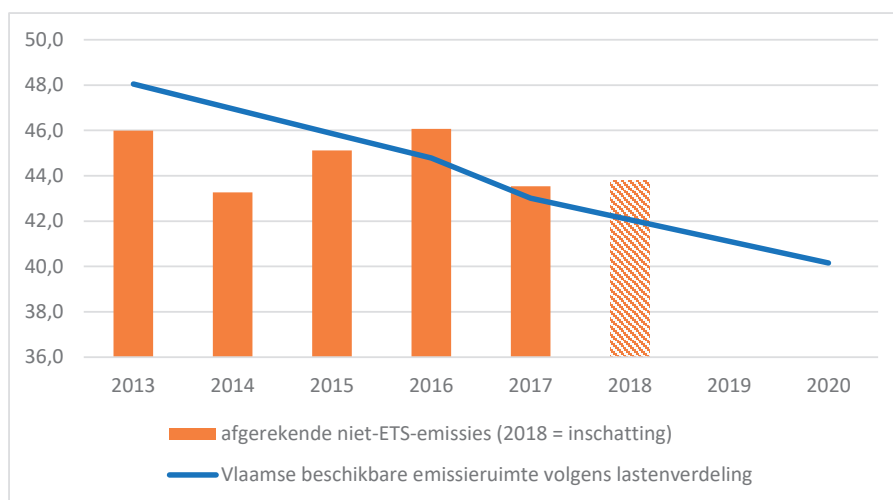
Tabel 2: Vlaamse emissieruimte, afgerekende niet-ETS broeikasgasemissies voor 2013-2016, niet-ETS-emissies 2013-2017 uit de meest recente inventaris en voorlopige raming emissies voor 2018 (Mton CO₂-eq).

Op basis van de officiële niet-ETS-afrekeningen voor de jaren 2013-2016 en de ingediende inventaris voor het jaar 2017 boekte Vlaanderen voor de periode 2013-2017 gecumuleerd nog een overschot van 4,7 megaton CO₂-equivalent. De voor Vlaanderen beschikbare emissieruimte daalt echter jaarlijks met ongeveer 1 megaton CO₂-equivalent, terwijl de Vlaamse niet-ETS emissies niet op datzelfde tempo dalen. Over de periode 2013-2018 zijn deze Vlaamse niet-ETS emissies gemiddeld maar 0,32 Mton CO₂-eq. per jaar gedaald.

Vanaf 2016 liggen de afgerekende niet-ETS-emissies boven de aan Vlaanderen in het lastenverdelingsakkoord toegewezen emissieruimte. Het voorlopige uitstootcijfer voor 2018 ligt 1,7 megaton hoger dan de voor dat jaar beschikbare emissieruimte. Het definitieve resultaat voor 2018 ende resultaten voor de jaren 2019-2020 moeten nog worden afgewacht, maar zonder significante daling van de emissies blijven de niet-ETS-emissies in de resterende jaren van de periode 2013-2020 boven de jaarlijkse beschikbare Vlaamse emissieruimte. Het nu beschikbare overschot zal dus jaar na jaar worden aangesproken en Vlaanderen zal over de volledige periode 13-20 waarschijnlijk over onvoldoende emissieruimte beschikken als er geen sterke daling meer gebeurt voor de jaren 2019 en 2020. Gelet op de trend van de voorbije jaren lijkt het echter weinig realistisch dat de emissies nog significant dalen in de periode 2019-2020. We zullen in dat geval gebruik moeten maken van bijkomende flexibiliteitsmechanismen om aan onze Europese verplichtingen te voldoen.

Het totale tekort aan niet-ETS emissieruimte over de periode 2013-2020 schatten we momenteel in tussen 2 Mton CO₂-eq en 6 Mton CO₂-eq. Dit komt overeen met een tekort van 0,6% à 1,7% van de totale voor Vlaanderen beschikbare niet-ETS emissieruimte van 352 Mton CO₂-eq over de periode 2013-2020. Het uiteindelijke tekort aan emissieruimte zal afhankelijk zijn van de graaddagen in de jaren 2019 en 2020 (worden het strenge of zachte winters?), de economische conjunctuur en van het uitklaren van een technische kwestie in verband met de monitoringmethodiek voor fluorhoudende gassen die een potentieel grote impact heeft op de Vlaamse niet-ETS emissies.

Onderstaande figuur 3 geeft de evolutie weer van de jaarlijks beschikbare Vlaamse emissieruimte ten opzichte van de afgerekende niet-ETS-emissies.

Figuur 3: Vlaamse emissieruimte 2013-2020, afgerekende niet-ETS broeikasgasemissies in 2013-2016, 2017 niet-ETS-emissies uit meest recente inventaris en voorlopige raming emissies voor 2018 (Mton CO₂-eq).

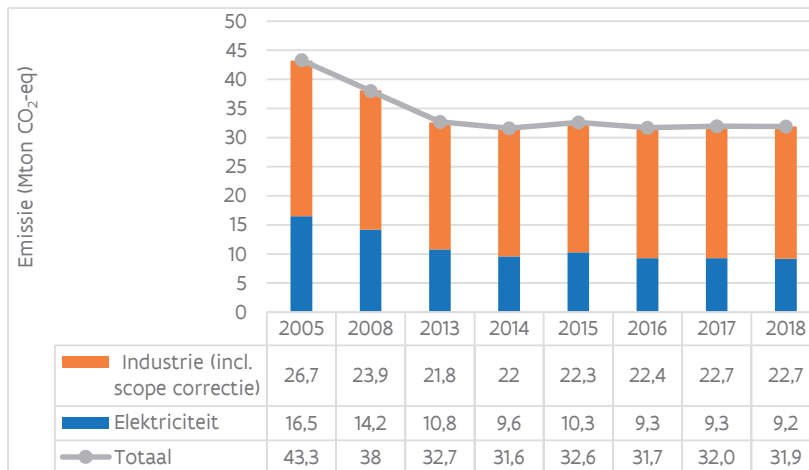
4.2.3 ETS Broeikasgasemissies (2005-2018)

Sinds 2005 worden de grote 'puntbronnen' van broeikasgasemissies (in stationaire installaties) gereguleerd onder een Europees systeem voor verhandelbare emissierechten: het EU Emission Trading System of EU ETS. In de praktijk gaat het voornamelijk over elektriciteitscentrales en grote, industriële installaties.

Indien in de cijfers rekening wordt gehouden met enkele uitbreidingen van het toepassingsgebied van ETS sinds 2005, is er een duidelijk dalende trend tussen 2005 en 2013, van 43,3 Mton CO₂-eq naar 32,7 Mton CO₂-eq.

Vanaf 2013 zijn de ETS-emissies in Vlaanderen blijven schommelen rond de 32 Mton CO₂-eq. Gerealiseerde efficiëntieverbeteringen en emissiereducties werden de laatste jaren immers gecompenseerd door economische groei en uitbreidingen.

Over de periode 2005-2018 zijn de ETS-emissies met meer dan 26% gedaald, terwijl in dezelfde periode de Vlaamse niet-ETS emissies slechts met 5% daalden.

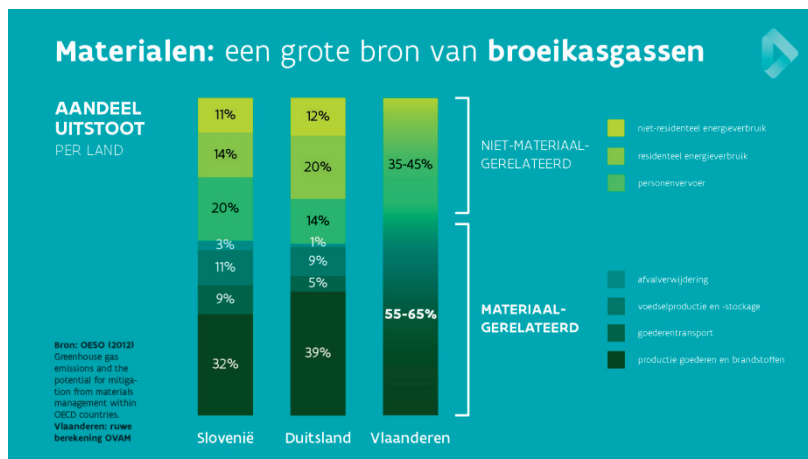

Figuur 3: Evolutie ETS emissies in Vlaanderen 2005-2018 Mton CO₂-eq)

4.2.4 Materiaalgerelateerde broeikasgasemissies

De helft van de broeikasgasemissies, ook in Vlaanderen, zijn volgens berekeningen van OVAM materiaalgerelateerd (zie figuur 4). Rapporten van het UNEP Resource Panel bevestigen dat meer dan de helft van de wereldwijde CO₂-uitstoot te wijten is aan de winning en verwerking van grondstoffen. Hierbij wordt ook alle goederentransport, brandstof- en voedselproductie gerekend.

De koolstof- en materialenvoetafdruk van de Vlaamse consumptie bedroegen in 2010 respectievelijk 20 ton CO₂-eq en 19 ton materiaal per persoon. Dit zijn de CO₂-uitstoot en het materiaalverbruik die wereldwijd ontstaan ten gevolge van de Vlaamse consumptie. Het ombuigen van deze wereldwijd stijgende trend kan dan ook een grote impact hebben op de mondiale broeikasgasuitstoot.

Figuur 4: Aandeel materiaalgerelateerde broeikasgasemissies.

4.2.5 Ons klimaat verandert

Door de uitstoot van broeikasgassen verandert het klimaat, ook in Vlaanderen. Sinds het begin van de metingen in de 19e eeuw, is de gemiddelde temperatuur in ons land met bijna 2,5°C toegenomen. We kennen inmiddels iedere zomer minstens één hittegolf, in de jaren '70 was dat

nog maar één jaar op drie. De verdamping nam sneller toe dan de jaarlijkse neerslag, waardoor de waterbeschikbaarheid daalt. En het gemiddeld zeeniveau aan onze kust ligt nu 13 cm hoger dan begin jaren '50.

Bovendien zal de klimaatverandering zich ook de komende decennia blijven doorzetten in Vlaanderen. Op basis van de meest actuele inzichten, valt immers niet uit te sluiten dat de jaargemiddelde temperatuur in Vlaanderen verder toeneemt, met gemiddeld meer hittegolfdagen. De inschatting is dat de totale jaarneerslag zal stijgen met vooral nattere winters terwijl de zomers net droger worden. Niet enkel de gemiddelden, maar ook de frequentie en intensiteit van weersextremen kunnen veranderen.

Door een daling van de neerslaghoeveelheid in de zomer en een toename van de verdamping tijdens zomermaanden, stijgt de kans op een extreme droogte (zoals in 1976 en 2018) van eens om de 50 jaar in het huidige klimaat naar eens in de vier tot vijf jaar tegen 2100. Dat kan leiden tot afnemende laagwaterdebieten, een slechtere oppervlaktewaterkwaliteit, schade aan de landbouw en de drinkwatervoorziening die onder druk komt te staan.

De mate waarin en de snelheid waarmee bovenstaande klimaatverandering zich effectief zal doorzetten, is sterk afhankelijk van het succes van een mondiaal reductiebeleid voor broeikasgasemissies en de shift naar een klimaatneutrale samenleving. Maar om de mogelijke effecten en impact daarvan op mens, natuur en economie op te vangen of minstens te milderen, zal naast een mitigatiebeleid ook een schaalbaar adaptatiebeleid nodig zijn.

5 TRANSVERSALE, HORIZONTALE EN OVERKOEPELENDE STRATEGISCHE DOELSTELLINGEN

De strategische doelstellingen binnen het beleidsveld Klimaat (en de onderliggende ISE Klimaat) worden in uitvoering van het Regeerakkoord opgenomen als transversale strategische beleidsdoelstellingen voor de gehele Vlaamse overheid.

Ik zorg voor de coördinatie van het Vlaamse energie- en klimaatbeleid over de beleidsdomeinen heen. De energie- en klimaattransitie, heeft impact op alle geledingen van de samenleving en raakt aan quasi alle beleidsdomeinen. Ik zal daarom aan de Vlaamse Regering een voorstel voorleggen om deze thema's aan te duiden als transversale thema's. In overleg met mijn collega's zullen we prioritaire, overheidsbrede en geïntegreerde doelstellingen vastleggen.

De vakministers zijn verantwoordelijk voor het klimaatcompatibel maken van het reguliere beleid binnen hun bevoegdheden (klimaatproofing). De vakministers moeten daarnaast, elk op hun terrein, de nodige acties ondernemen om ervoor te zorgen dat de klimaattransitie vaart neemt. Alle sectoren dienen hun verantwoordelijkheid te nemen om de gezamenlijke doelstelling te halen zoals omschreven in het Vlaams energie- en klimaatplan. Elke vakminister formuleert voor zijn domein gerichte en onderbouwde maatregelen die een bijdrage leveren aan de Vlaamse energie- en klimaatdoelstellingen.

Onderstaande strategische doelstellingen zijn transversaal:

- SD 1. VLAANDEREN OP WEG NAAR KLIMAATNEUTRALITEIT
- SD 2. AMBITIEUS EN REALISTISCH KLIMAATBELEID VOOR DE PERIODE 2021-2030

-
- SD 3. EEN AMBITIEUS EN AFGESTEMD ENERGIE- EN KLIMAATBELEID
  - SD 4. KLIMAATBELEID ONDERSTEUND VANUIT DE OMGEVINGSBELEIDSVELDEN

6 BELEIDSVELD KLIMAAT

6.1 ISE 1. KLIMAAT

6.1.1 SD 1. Vlaanderen op weg naar klimaatneutraliteit

6.1.1.1 OD 1. We werken constructief mee aan de verdere uitbouw van het Europese en internationale klimaatbeleid

Het klimaatbeleid wordt voor een groot deel aangestuurd vanuit de Europese Unie. De doelstellingen uit Europese wetgeving binnen internationale afspraken binden Vlaanderen en bepalen in belangrijke mate de maatregelen die moeten genomen worden.

We onderschrijven de Europese klimaatambities op middellange (2030) en lange termijn (2050), en gaan voluit voor het effectief realiseren van de afgesproken doelstellingen en voor een versnelling van investeringen, innovatie en technologische vooruitgang. Daartoe pleiten we op constructieve wijze voor een verdere uitbouw en het coherent maken van het Europese klimaatinstrumentarium. De Europese “Green deal” en het nieuw EU Milieu Actie Programma (MAP 8) zullen onder meer de prioriteiten van het Europees klimaatbeleid vastleggen. Ik zal bij deze nieuwe Europese initiatieven pleiten voor een realistische aanpak die niet mag leiden tot een verhoging van de energiefactuur, de concurrentiepositie van onze Vlaamse bedrijven vrijwaart en rekening houdt met kostenefficiëntie op Europees niveau.

Ambitieuze maatregelen op EU niveau bijvoorbeeld rond ecodesign en CO₂ normen voor wagens zijn nodig om lidstaten te ondersteunen bij het behalen van hun nationale doelstellingen en een level playing field te verzekeren zowel voor de nationale doelstellingen als voor de industrie die onder het ETS systeem opereert. Door in te zetten op Europese maatregelen kunnen we bovendien inzetten op schaalvoordelen en verzekeren dat alle lidstaten gelijkwaardige inspanningen leveren om de Europese klimaatambities te realiseren. Deze Europese maatregelen mogen echter geen rem zetten op de economische groei of mogen niet leiden tot een verhoging van de energiefactuur. Vlaanderen zal de Europese agenda proactief opvolgen, maar bovenal actief de Europese agenda mee bepalen. We zullen de kansen gebruiken die het Europees voorzitterschap in 2024 ons biedt om actief belangrijke dossiers te agenderen.

We streven naar een tijdige, volledige en juiste omzetting en toepassing van Europese klimaatregels. Als principe geldt “No Gold Plating”, om ervoor te zorgen dat een hoog milieubeschermingsniveau, een concurrentiële economie en het noodzakelijke draagvlak voor de verschillende maatregelen hand in hand gaan.

De globale gemiddelde temperatuurstijging moet beperkt worden tot ver onder 2°C en we mikken best zelfs op maximaal 1,5°C stijging. Dit vergt inspanningen van alle landen ter wereld. Vlaanderen zal daarom op internationaal niveau blijven pleiten dat alle partijen onder het Akkoord van Parijs ambitieuze bijdragen leveren om de kloof tussen de huidige bijdragen en de doelstellingen van het Akkoord te dichten. Op basis van een evaluatie van de bijkomende klimaatinspanningen van andere grote handelsblokken kan Vlaanderen een haalbare, betaalbare en bottom-up verhoging van de Europese broeikasgasreductiedoelstelling 2030 ondersteunen die kostenefficiënt verdeeld is over de lidstaten, internationale flexibiliteit toelaat en voor zover dit de energiefactuur voor burgers en ondernemingen niet verhoogt.

Verdere acties zijn noodzakelijk om de groeiende klimaatimpact van internationale lucht- en scheepvaart compatibel te maken met het realiseren van de globale langetermijndoelstellingen van het Parijs Akkoord. Ik zal daarom op alle Europese en internationale fora strengere normen bepleiten voor de internationale scheepvaart en luchtvaart:

- Op internationale fora (UNFCCC, IMO, ICAO) betreft dit met name het vastleggen van een lange-termijn emissiereductiedoelstelling voor de lucht- en scheepvaartsector en de invoering van (operationele, technische en/of marktgebaseerde) maatregelen die de klimaattransitie van de bunkersectoren mogelijk maken.
- Op EU niveau maakt internationale luchtvaart deel uit van de Europese doelstelling om tegen 2030 de broeikasgasuitstoot met 40% te reduceren t.o.v. 1990. Bijkomend Europees beleid is nodig om te vermijden dat andere economische sectoren in de EU zullen moeten compenseren voor de stijgende luchtvaartemissies.

We dragen ten slotte verder bij aan de internationale inspanningen tegen de klimaatverandering door de ontwikkeling van een strategie om vergroeningstechnologieën en -expertise te exporteren naar andere regio's in de wereld.

We blijven erover waken dat geen koolstof "weglekt" naar regio's buiten de EU met minder strenge klimaatregels. Binnen het kader van de WTO bepleiten we daarom oplossingen om deze problematiek tegen te gaan.

6.1.1.2 OD 2. We werken een Vlaamse langetermijnstrategie 2050 uit

De omslag naar een klimaatneutrale samenleving kan maar bereikt worden door wereldwijde actie. Vlaanderen werkt volop aan haar eigen omslag naar een klimaatneutrale samenleving met duurzame economische groei en een realistisch transitiepad voor zijn burgers. We streven naar een vermindering van minstens 80% van de uitstoot van broeikasgassen in Vlaanderen tegen 2050, met de ambitie om te evolueren naar volledige klimaatneutraliteit. Hiervoor willen we iedereen enthousiast maken en aanzetten om actief mee te werken.

Tegen eind 2019 werken we een lange termijn klimaatstrategie 2050 uit, waarbij op korte en lange termijn economische, sociale en ecologische belangen optimaal met elkaar sporen.

Hierbij zorgen we voor rechtszekerheid en een voorspelbaar investeringskader voor burgers, ondernemingen en overheden.

6.1.1.3 OD 3. We stemmen ons beleid af op de Vlaamse langetermijnstrategie

De Vlaamse langetermijnstrategie is van groot belang voor het beleid inzake broeikasgasemissiereducties, energie-efficiëntie, hernieuwbare energieproductie, innovatie, mobiliteit en infrastructuurinvesteringen, omgevingskwaliteit, huisvesting, energiekosten, ... We zorgen daarom voor doorwerking van deze strategie in alle beleidsdomeinen, en stemmen ons beleid erop af.

Zo werkt mijn collega bevoegd voor economie en innovatie in 2020 een Vlaams industrieel transitiekader uit voor de bijdrage van de industrie aan de transitie naar een klimaatneutrale samenleving, waarvoor ik mijn bijdrage lever. In dit transitiekader wordt in kaart gebracht waar de grootste mogelijkheden liggen voor Vlaamse onderzoeksinstellingen en de Vlaamse bedrijven

om mee te werken aan de nodige systeeminnovaties om de klimaat- en energietransitie mogelijk te maken. Daarbij zal binnen de Vlaamse regering worden afgestemd welk ondersteunend flankerend beleid nodig is op vlak van innovatie, financiering en infrastructuur om effectieve investeringen in klimaatinnovatie te mobiliseren. Het Vlaams industrieel transitiekader zal overlegd en opgevolgd worden met de industriële sectoren in het Industrieforum.

We zorgen in lijn met de Europese bepalingen voor een periodieke actualisatie van de langetermijnstrategie waar nodig.

6.1.1.4 OD 4. We nemen onmiddellijk maatregelen om ons aan te passen aan de klimaatverandering

Om ons voor te bereiden op de effecten van klimaatverandering moet we werken aan een klimaatbestendige samenleving en omgeving in Vlaanderen met een geïntegreerde aanpak over alle sectoren heen. Klimaatadaptatie – ons voortdurend aanpassen aan en onze weerbaarheid vergroten tegen bepaalde veranderingen – is nodig in alle sectoren, door overheden, burgers en ondernemingen.

We maken daarom een Vlaams Adaptatieplan op en starten onmiddellijk met de uitvoering ervan. Uitstel, het niet aanpassen of het maken van verkeerde keuzes leiden immers tot zwaardere maatschappelijke kosten.

We opteren voor een omvattende, geïntegreerde aanpak, over de verschillende sectoren heen, waarbij we maximaal synergiën zoeken tussen adaptatie en mitigatie, en met andere beleidsdoelen. We verzekeren dat elk Vlaams beleidsdomein adaptatiemaatregelen maximaal laat doorwerken in haar beleid.

Centrale pijlers in onze adaptatiestrategie zijn:

1. Streven naar klimaatadaptatieve inrichting en gebruik van onze ruimte, en naar klimaatadaptatief ontwerp van gebouwen en infrastructuur
2. Minimaliseren van risico's op watertekort en wateroverlast; klimaatadaptatie wordt een leidend principe binnen het integraal waterbeleid.
3. Versterken van groenblauwe netwerken
4. Streven naar een klimaatadaptatieve en circulaire industrie en dienstensector
5. Streven naar klimaatadaptatieve en circulaire landbouw en voedselketen.

6.1.2 SD 2. Ambitieuze en realistisch klimaatbeleid voor de periode 2021-2030

De Vlaamse regering zal een geïntegreerd Vlaams Energie- en Klimaatbeleidsplan 2021-2030 finaliseren en operationaliseren op basis van de aanbevelingen van de Europese Commissie, de adviezen van het klimaatpanel en het maatschappelijk middenveld, de uitgevoerde impactanalyse en de resultaten van het openbaar onderzoek. Alle leden van de Vlaamse regering zullen de aangekondigde initiatieven uit het plan omzetten in concreet beleid. Indien uit de opvolging van dit Vlaams Energie- en Klimaatbeleidsplan blijkt dat Vlaanderen niet op weg is om de vooropgestelde doelstellingen te realiseren zal ik pleiten om bijkomende maatregelen te onderzoeken en overwegen. Daarnaast is het belangrijk om voldoende flexibiliteit te voorzien bij

het uitvoeren van het energie- en klimaatbeleid. Indien door voortschrijdend inzicht of technologische ontwikkelingen blijkt dat het plan bijgestuurd kan worden zodat dit leidt tot bijkomende reducties, zal ik dit doen.

Als klimaatminister heb ik een coördinerende rol ten aanzien van alle onderstaande inspanningen die door de sectoren moeten genomen worden in het kader van het behalen van de klimaatdoelstellingen. Ik zal mijn collega's hierin bijstaan.

6.1.2.1 OD 1. We optimaliseren de werking van het klimaatfonds

We zetten het Vlaams Klimaatfonds in de niet-ETS sectoren in om bij te dragen aan het realiseren van onze 2030 broeikasgasreductiedoelstelling. Ik introduceer voor de financiering uit het Vlaams Klimaatfonds van broeikasgasreductiemaatregelen in niet-ETS sectoren het principe van cofinanciering zoals dat ook bij vele Europese fondsen het geval is. Dit betekent dat broeikasgasreductiemaatregelen niet integraal gefinancierd kunnen worden vanuit het Vlaams Klimaatfonds, maar gedeeltelijk ook met private middelen of andere overheidsmiddelen gefinancierd moeten worden. Hierdoor bekomen we een hefboomeffect met het Klimaatfonds, en verhoogt de impact van het fonds. De bijdrage uit het Klimaatfonds voor het financieren van een maatregel zou wel proportioneel hoger zijn bij een hogere kostenefficiëntie van de gefinancierde maatregel.

Het Klimaatfonds zal ook ingezet worden voor investeringen in de inrichting van de open ruimte die bijdragen aan de realisatie van de 'no net loss'-doelstelling van koolstofverliezen door landgebruik.

Het fonds zal daarnaast ook ingezet worden voor de compensatieregeling voor de indirecte carbon leakage.

We tonen onze internationale klimaatambitie door verder bij te dragen aan de internationale klimaatfinanciering en zetten deze middelen bij voorkeur in voor projecten waar Vlaamse ondernemingen in participeren.

6.1.2.2 OD 2. We werken verder aan een shift naar duurzame gebouwenverwarming

De shift naar duurzame verwarming in onze gebouwen tegen 2050 is een integraal onderdeel van de langetermijn renovatiestrategie. De financiële ondersteuning en de energieprestatieregelgeving worden hierop afgestemd.

Op korte termijn voeren we een verbod in op stookolieketels bij nieuwbouw en IER. Bestaande stookolieketels mogen niet meer worden vervangen indien er in de straat mogelijkheid is om aan te sluiten op een aardgasnet. Woningen/gebouwen in nieuwe grote verkavelingen en grote appartementsgebouwen zullen enkel nog kunnen aansluiten op aardgas voor collectieve verwarming via warmtekrachtkoppeling of in combinatie met een hernieuwbaar energiesysteem als hoofdverwarming.

Voor de opvolging van de onderhoudsplicht en de verduurzaming van de verwarming van de gebouwen ontwikkelen we een databank met informatie over de gebruikte hoofdverwarming per

gebouw. De databank zal verder worden ontsloten via de woningpas. Via de woningpas zal de eigenaar o.a. kunnen worden verwittigd dat het onderhoud van de centrale verwarmingsinstallatie moet worden ingepland.

Om eigenaars te ondersteunen bij hun keuze voor een duurzame verwarming, werken we een beslissingsboom uit.

6.1.2.3 OD 3. We verminderen de uitstoot van de transportsector

Om de klimaatimpact van transport te reduceren, zetten we een doorgedreven, drieledige aanpak voorop. Een duurzame ruimtelijke inrichting ondersteunt een duurzame bereikbaarheid. We zetten in op een verdere afvlakking van de groei van het gemotoriseerde verkeer en streven een ambitieuze modal shift na, zowel qua personenvervoer als logistiek. Tenslotte wordt een ambitieus pad naar ingrijpende vergroening van voertuigen ingezet.

De aanpak voor een duurzame ruimtelijke inrichting is terug te vinden in de beleidsnota Omgeving. Ook de link met een duurzame bereikbaarheid is daar terug te vinden onder de ISE Lucht. Voor het realiseren van de verdere afvlakking van de groei van het gemotoriseerde verkeer, nodig voor de daling van de transportemissies (zowel lucht als klimaat), ontwikkelen we de nodige stimuli, volgen we de evoluties van het aantal kilometers nauw op en voorzien we bijsturing waar nodig. In de verkeersfiscaliteit vergroenen we het wagenpark via de invoering vanaf 2021 van de nieuwe Europese verbruiks- en emissietest (WLTP) voor voertuigen, maar verhogen we de belastingdruk niet. Meer vervuilende wagens worden duurder, milieuvriendelijkere wagens goedkoper. De nodige stimuli situeren zich o.a. in investeringen in de alternatieven voor de (vracht)wagen en het bouwen aan een multimodaal mobiliteitssysteem dat de reiziger en verlader overtuigt het meest duurzame vervoersmiddel te gebruiken (mobility as a service). Ook het stimuleren en faciliteren van het gebruik van spoorvervoer, binnenvaart en estuaire vaart speelt een rol. Via een integrale aanpak verminderen we de impact van grote infrastructuur en verkeersgenererende projecten op de omgeving en creëren we tegelijkertijd kansen voor het realiseren van klimaat- en luchtdoelstellingen. Om de druk van de logistiek te verminderen, werk ik mee aan de optimalisatie van de huidige trajecten van de kilometerheffing voor vrachtwagens en onderzoek ik hoe we de levering van onlinewinkels en andere pakketdiensten kunnen verduurzamen. De vervoersregio's zoals opgenomen in het decreet basisbereikbaarheid dragen bij aan de doelstellingen van de modal shift, en zo ook aan de klimaat- en luchtdoelstellingen.

Vanaf 2030 zijn alle nieuw verkochte personenwagens koolstofarm waarvan minstens de helft emissievrij. Alle technologieën die bijdragen aan een koolstofarmere mobiliteit hebben hierbij hun plaats. In overleg met de federale overheid en de andere gewesten onderzoeken we hoe we de bedrijfswagens versneld kunnen vergroenen. We vragen de federale overheid om het bijmengingspercentage van gedecarboniseerde duurzame brandstoffen te verhogen naar 14% in 2030. Als Vlaamse overheid geven we zelf het goede voorbeeld. De Vlaamse overheid zal de CO₂ emissies ten gevolge van het brandstofverbruik in dienstvoertuigen met 40% verminderen tegen 2030 ten opzichte van 2015. Daartoe wordt ingezet op het stimuleren van duurzaam mobiliteitsgedrag, het voorkomen van verplaatsingen en het vergroenen van het wagenpark.. Voor wat de bussen van De Lijn betreft, laten we in de nieuwe aankoopprocedures enkel zero-emissiebussen toe. De doelstelling is dat ten laatste in 2025 stadscentra enkel nog emissievrij worden bediend. Ten laatste vóór 2035 rijden alle bussen in heel Vlaanderen emissievrij. We

betrekken hierin de (private) onderaannemers. We stimuleren emissievrije distributie, zodat vanaf 2025 in de stadskernen emissieloos gereden wordt voor beleving..

We ontwikkelen ook bijkomende maatregelen voor het verminderen van de klimaatimpact van de lucht- en scheepvaartsector (o.a. walstroom-zie beleidsnota Omgeving ISE lucht).

6.1.2.4 OD 4. We ondersteunen en begeleiden de transitie naar een CO₂-arme industrie

De beleidsnota Energie beschrijft de energie-gerelateerde maatregelen voor de energie-intensieve industrie die ook een bijdrage leveren aan de transitie naar een CO₂-arme industrie.

We versnellen ook de reductie van fluorhoudende gassen en N₂O-emissies van de industrie. We onderzoeken hoe het overheidsinstrumentarium kostenefficiënt versterkt kan worden. Daarnaast zetten we ook in op bijkomende responsabilisering van specifieke gebruikersgroepen.

Het genomen engagement met betrekking tot de Moonshot “Vlaanderen CO₂-neutraal” wordt gehonoreerd. We realiseren voor dit onderzoeksprogramma een decretaal kader dat rechtszekerheid kan bieden voor de lange termijn.

Via ontzorgings- en financieringsinitiatieven stimuleren we de verduurzaming van de industrie:

- we vereenvoudigen de diverse premies door integratie van de investeringspremie voor energiebesparende maatregelen van de netbeheerders in de Ecologiepremie+.
- via projecten in het kader van de Moonshot “Vlaanderen CO₂-neutraal”, en in het bijzonder de ‘Moonshot’ rond het opvangen, opslaan en hergebruik van CO₂, ondersteunen we kennisinstellingen die onderzoek verrichten naar technologieën en de versnelde opschaling van projecten die substantieel kunnen bijdragen tot het CO₂-neutraal maken van onze industrie. We streven hierbij naar het betrekken van de volledige waardeketen om deze technologische oplossingen ook internationaal succesvol te laten valoriseren door Vlaamse ondernemingen.
- We ondersteunen de uitbouw van CCS-netwerken en CCU-installaties (Carbon Capture & Storage/Usage), en doen hiervoor maximaal beroep op Europese middelen.
- We investeren verder in onderzoek en ontwikkeling naar duurzame energie- en klimaatoplossingen. We hebben hierbij de ambitie om Europese koploper te worden in onder meer waterstof. We onderzoeken de oprichting van een CO₂-backbone, voor de (tijdelijke) opslag, transport en gebruik van CO₂ ter bevordering van de circulaire koolstofeconomie.

We ontwikkelen een strategie voor het exporteren van technologische oplossingen die bijdragen aan het aanpakken van de klimaatuitdaging in overleg met de betrokken sectoren en Flanders Investment & Trade. De export van deze Vlaamse “vergroenings”technologie en -economie heeft een positieve return op onze economie én op de globale uitstoot. Op die manier zetten we de klimaatuitdaging om in een economische opportuniteit.

6.1.2.5 OD 5. We verlagen de klimaatimpact van de Vlaamse land- en tuinbouw

We zetten ons, samen met mijn collega bevoegd voor landbouw en in overleg met het Departement Landbouw en Visserij, volop in op de verdere omslag naar een duurzame voedselproductie en leefbare landbouw, als onderdeel van een geïntegreerd voedselbeleid waarin de keten integraal en

circulair bekeken wordt. Innovatie (technologisch, verdienmodellen, ruimtegebruik), ecologische verduurzaming en ondernemerschap staan daarbij centraal.

We maken gebruik van de lopende hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB na 2020) om een eigen Vlaams strategisch plan op te stellen. Dit plan moet gericht zijn op meer innovatie, marktwerking, schaalverandering, multifunctionaliteit, klimaat, natuurlijke hulpbronnen, biodiversiteit en landschapsbeheer. De Vlaamse invulling van het GLB na 2020 voorziet de nodige maatregelen en instrumenten om de klimaatdoelstelling te realiseren.

We hervormen het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF) tot een toekomstgericht ondernemersfonds. Het investeringsbeleid richt zich op innovatieve, milieu- en klimaatvriendelijke land- en tuinbouw. De selectiemethode toegepast op alle steunaanvragen wordt bijgestuurd zodat investeringen die het meest bijdragen aan het verlagen van de omgevingsdruk en aan klimaatmitigatie (hoogste broeikasgasemissie reductie per euro investeringssteun) en -adaptatie het hoogst gerangschikt worden..

Een kwart van de landbouwemissies zijn energetisch, en komen vnl. voort uit verwarming van stallen en serres. Om dit tegen 2030 met 40% terug te voeren, zetten we sterk in op energie-efficiëntie en een vergroening van de warmte.

Driekwart van de landbouwemissies komen voort uit de veehouderij. Via een green deal/convenant dringen we de uitstoot via verteringsprocessen terug, onder meer door optimalisering van voederrantsoenen en voederefficiëntie en verbetering van bedrijfsmanagement. Na evaluatie hervorm ik het systeem van nutriënt-emissierechten, zodat het meer bijdraagt aan het realiseren van de doelstellingen op vlak van waterkwaliteit, klimaat en luchtkwaliteit.

6.1.2.6 OD 6. We verlagen de koolstofvoetafdruk van het Vlaamse consumptiepatroon

Het steeds schaarser worden van grondstoffen (waardoor ze duurder worden) die bovendien uit onstabiele regio's komen dwingt ons om meer circulair te denken, werken en investeren. Een meer circulaire economie is tegelijk ook beter voor het klimaat. Ik zal de evolutie naar een meer circulaire economie daarom stimuleren, onder meer door het toepassen van inzichten uit de gedragswetenschappen en nudging.

6.1.2.7 OD 7. We verliezen de komende 10 jaar geen netto koolstof uit Vlaamse bodems

De komende 10 jaar mogen onze Vlaamse bodems netto geen koolstof verliezen. Om dit te realiseren dringen we het koolstofverlies uit landbouwbodems sterk terug. Binnen de mogelijkheden van het GLB zetten we hier zo maximaal als mogelijk op in. Via het landbouwbeleid zorgen we er voor dat landbouwgebieden structureel bijdragen tot het verbeteren van de omgevingskwaliteit (water, bodem, biodiversiteit, landschap) en het leveren van ecosysteemdiensten. . Kringloopbedrijven verbruiken zo min mogelijk energie en zo veel mogelijk hernieuwbare energie en een gezonde bodem vormt de basis van een kringlooplandbouw.

Binnen de mogelijkheden van het nieuwe GLB en zonder aan gold plating te doen kiest Vlaanderen bij de toekenning van de inkomenssteun om dit zo maximaal mogelijk en resultaatgericht te koppelen aan het leveren van publieke diensten en milieuprestaties via de randvoorwaarden

(klimaat, milieu, volksgezondheid, dier- en plantgezondheid en dierenwelzijn) en ecoregelingen. Dit kan bijvoorbeeld het verhogen van de koolstofopslag in landbouwbodems of het instandhouden van koolstofrijke bodems en graslanden omvatten. We zetten bij de Vlaamse invulling van het post-2020 GLB ook versterkt in op agromilieu- en klimaatmaatregelen om milieu-, klimaat-, biodiversiteits- en landschapsdoelen te realiseren door landbouwers.

Ik zet een systeem op voor voorlichting en begeleiding inzake geïntegreerd bodembeheer (o.a. koolstofopslag) en oordeelkundige bemesting

We zetten natuur actief in om de klimaatverandering te milderen. Bossen, moerassen en graslanden leggen koolstof vast en bufferen wateroverlast, droogte en hitte-effecten. We herstellen gezonde ecosystemen en realiseren versneld een sterk samenhangend geheel van natuur-, bos- en valleigebieden, die kwaliteitsvol ingericht worden. We vrijwaren bestaande waardevolle bossen maximaal en zorgen voor een snelle, effectieve boscompensatie.

Daarnaast moeten we meer koolstof opslaan in natuur en bos. Uiterlijk tegen 2030 leggen we 10.000 ha bijkomend bos aan, waarvan 4.000 ha tijdens deze regeerperiode. Ik investeer ook in een netto toename aan natuur van hoge kwaliteit. De komende vijf jaar wil ik 20.000 bijkomende ha natuur bijkomend onder effectief beheer brengen.

Samen met de waterbeheerders herstellen we de natuurlijke dynamiek in valleigebieden. We benutten de bergingscapaciteit van beek- en rivierlandschappen maximaal, en creëren waar wenselijk bijkomende natte natuur. We werken het geactualiseerd Sigmaphan en het project Rivierherstel Leie verder af en maken een gebiedsgericht programma op voor herstel en inrichting van (gedegradeerde) wetlands met oog op waterbeheersing, natuurontwikkeling en klimaatmitigatie.

Besturen en burgers sensibiliseren we rond aangepast beheer van tuinen, bermen, parken en openbaar groen.

Ik bouw een bodemkoolstofmonitoringsnetwerk uit zodat we ook in Vlaanderen de werkelijke evolutie van de koolstofstromen en -voorraden en de beleidseffecten erop kunnen opvolgen.

6.1.2.8 OD 8. We vergroten het draagvlak voor een transitie naar een klimaatneutrale samenleving bij burgers

Om de klimaat- en energietransitie te doen slagen en ambitieuze beleidsdoelstellingen waar te maken, moeten de burgers nauw betrokken worden en gestimuleerd worden om actie te ondernemen. Ik stel echter vast dat veel burgers vandaag de dag ofwel zich nauwelijks herkennen in het gevoerde klimaatbeleid en een krachtadiger beleid eisen, ofwel weinig bezig zijn met of zich financieel of in hun levenswijze bedreigd voelen door de klimaatproblematiek. De transitie naar een klimaatneutrale samenleving vereist daarom beleid, dat rekening houdt met de mogelijkheden en draagkracht van burgers en dat transparant is over de gevolgen voor en verwachtingen t.a.v. burgers. Sterke communicatie over dit beleid en het dichterbij de burger brengen van het beleid, bijvoorbeeld via de lokale besturen, is daarom noodzakelijk. Een gedegen participatie van alle burgers is daarbij noodzakelijk. Het is daarbij belangrijk om vanuit de bril van burgers naar de maatschappelijke problemen en uitdagingen te kijken.

Ik zet in op het integreren van gedragsinzichten bij de vormgeving van het beleid, communicatie, sensibilisering, educatie... Ik ontwikkel de nodige knowhow rond klimaatcommunicatie en voer

doelgroepgerichte communicatie met verschillende maatschappelijke en bestuurlijke actoren. Ik ondersteun hen om de burger te informeren over de uitdagingen, participatie van burgers te versterken en het draagvlak voor de oplossingen te vergroten. Zeker op belangrijke momenten (renovaties, aankoop woning,...) zal ik zorgen dat burgers geïnformeerd en begeleid worden zodat ze klimaatvriendelijke keuzes maken. Ook het onderwijs moet voldoende aandacht besteden aan het verhogen van de kennis rond klimaat bij onze jongeren.

6.1.2.9 OD 9. We stimuleren klimaatmaatregelen via ontzorgings- en financieringsinitiatieven

We gaan voluit voor een versnelling van investeringen, innovatie en technologische vooruitgang die de sleutel vormt om niet alleen onze bijdrage tot de Europese klimaatdoelstelling waar te maken maar ook de hefboom te leveren voor de mondiale inspanningen die nodig zijn.

Om de nodige investeringen te mobiliseren zetten we in op diverse ontzorgings- en financieringsinitiatieven:

- Inzake de gebouwensector worden tegen uiterlijk september 2020 de verschillende opties onderzocht voor het versoepelen van de voorwaarden voor de energieleningen voor nieuwe eigenaars.
- Ter bevordering van de klantvriendelijkheid en de transparantie worden zoveel mogelijk premies die gericht zijn op energiebesparing, kwaliteitsverbetering en aanpassing van de woning in 1 loket gebundeld met het oog op een overkoepelende woningrenovatiepremie. Door een energieprestatiecertificaat met energetische renovatieaanbevelingen (EPC) helpen we de eigenaars bij de duurzame en kwaliteitsvolle renovatie van hun woning.
- Voor de industrie verlengen we de vrijwillige Energiebeleidsovereenkomsten;
- Inzake onderzoek en ontwikkeling investeren we verder in duurzame energie- en klimaatoplossingen, onder andere in het kader van de Moonshot “Vlaanderen CO₂-neutraal”. We streven hierbij naar het betrekken van de volledige waardeketen om deze technologische oplossingen ook internationaal succesvol te laten valoriseren door Vlaamse ondernemingen.
- Voor de landbouw wordt het bestaande Vlaams Landbouwinvesteringsfonds hervormd zodat investeringen die het meest bijdragen aan het verlagen van de omgevingsdruk en het meest bijdragen aan klimaatmitigatie (hoogste broeikasgasemissie reductie per euro investeringssteun) en -adaptatie het hoogst gerangschikt worden.
- We werken innovatieve financieringsinstrumenten uit (rollende fondsen, gemengde financiering...) voor het stimuleren van private investeringen. Het Vlaams Klimaatfonds kan hiervoor als cofinanciering ingezet worden.

We werken een strategie uit om Europese middelen aan te snijden voor zowel publieke als private investeringen in projecten die bijdragen aan de realisatie van de Vlaamse energie- en klimaatdoelstellingen. We maken hiertoe gebruik van de extra mogelijkheden in de nieuwe EU begroting 2021-2027 en voorzien Vlaamse middelen voor cofinanciering van Europese projecten. Zo benut Vlaanderen de beschikbare Europese fondsen beter en ruimer.

6.12.10 OD 10. We verminderen de klimaatimpact van de Vlaamse overheid

Ik versterk de inspanningen om de klimaatimpact van de interne bedrijfsvoering van de Vlaamse overheid te verminderen, zodat deze een voorbeeldrol opneemt in de samenleving. De beleidsnota Energie beschrijft de energie-gerelateerde maatregelen en doelstellingen voor de gebouwen en technische installaties van de Vlaamse overheid. Voor mobiliteit geldt de doelstelling om de CO₂-emissies ten gevolge van het brandstofverbruik in dienstvoertuigen met 40% verminderen tegen 2030 ten opzichte van 2005.

7 KLIMAATBELEID AFGESTEMD MET ENERGIE EN OMGEVING

7.1 ISE 2. AFGESTEMD KLIMAATBELEID

7.1.1 SD 3. Een ambitieus en afgestemd energie- en klimaatbeleid (ISE klimaat)

7.1.1.1 OD 1. We garanderen een goed gestroomlijnd en gecoördineerd Vlaams en Belgisch energie- en klimaatbeleid

In overleg met mijn collega's stellen we een afsprakenkader op dat heldere procedures en timing van de opeenvolgende stappen van de energie- en klimaatbeleidscyclus bevat, evenals de rol van alle departementen en entiteiten hierin. Het afsprakenkader brengt ook in kaart hoe stakeholders, experts, lokale overheden, innovators en voorlopers betrokken zullen worden. Op die manier krijgen al de betrokkenen helder zicht op hun rol in het proces en worden parallelle consultaties of overlappende projecten vermeden.

Ter optimalisering van de politieke structuren en processen inzake het Belgisch klimaatbeleid is ook het samenwerkingsakkoord van 14 november 2002 aan herziening toe. Ik zal dit samenwerkingsakkoord opnieuw onderhandelen om het aan te passen aan de huidige behoeften.

Om een coherent en geïntegreerd klimaat- en energiebeleid te voeren, versterken we het bestaande Vlaams Energie Agentschap tot een slagkrachtig Vlaams energie- en klimaatagentschap (VEKA). We doen dit via overheveling van de afdeling energie, klimaat en groene economie uit het departement omgeving, m.u.v. het team luchtkwaliteit.

7.1.1.2 OD 2. We zorgen voor een onderbouwde planning en monitoring van het energie- en klimaatbeleid

We sluiten een samenwerkingsakkoord tussen de drie gewesten en de federale overheid over de verdeling van de klimaatinspanningen en opbrengsten voor de periode 2021-2030. De engagementen die de verschillende entiteiten genomen hebben in het geïntegreerd Nationale energie- en klimaatplan en de gevolgen van het eventueel niet-nakomen van deze engagementen worden in dit samenwerkingsakkoord juridisch verankerd.

We finaliseren en operationaliseren het geïntegreerde Vlaams Energie- en Klimaatbeleidsplan 2021-2030. We zetten de aangekondigde initiatieven uit het plan om in concreet en gebudgetteerd beleid.

Deze Vlaamse beleidsdoelstelling vraagt ambitieuze beleidsdomeinoverschrijdende inspanningen. Om dit duidelijk in kaart te brengen zullen we elke klimaatmaatregel becijferen naar kostprijs en bijdrage aan de klimaatdoelstellingen.

Ook een goede monitoring van de uitvoering van het plan en de vooruitgang is cruciaal en dient door het Vlaams Energie- en Klimaatagentschap opgevolgd te worden. Uiteraard zal het VEKA conform de Europese regelgeving daarom tweemaaljaarlijks rapporteren over de voortgang van het energie- en klimaatbeleid. Daarnaast voorzie ik een tussentijdse rapportering zodat de belangrijkste indicatoren van het energie- en klimaatbeleid jaarlijks gepubliceerd worden.

7.1.1.3 OD 3. We zetten verdere stappen richting een meer datagedreven energie- en klimaatbeleid

We ondersteunen het datagedreven energie- en klimaatbeleid met het nodige beleidsvoorbereidende onderzoek, trendanalyses, toekomstvoorspellingen en kostenbatenanalyses. Dit vraagt kwalitatieve, actuele en toegankelijke data. De tekorten en versnippering in de verzameling en ontsluiting van beleidsdata worden weggewerkt door de ontwikkeling van een datastrategie die zorgt voor geïntegreerde databeheersystemen en -platformen.

We investeren verder sterk in digitalisering en automatisering en hanteren het “only once” principe; daardoor worden verplichte overlappende rapportages zoveel mogelijk gestroomlijnd of afgeschaft. Waar mogelijk zorgen we er voor dat gegevens actief gebruikt kunnen worden om kansen zichtbaar te creëren voor innovatie, met respect voor privacy en gevoelige bedrijfsinformatie.

We zorgen voor een snellere publicatie van data, met een vaste periodiciteit. Zo kan ieder ermee aan de slag.

7.1.1.4 OD 4. We zorgen voor een nauwe betrokkenheid van belanghebbenden

Om de klimaat- en energietransitie te doen slagen en ambitieuze beleidsdoelstellingen waar te maken, moeten alle belanghebbenden er nauw bij betrokken worden, is een actieve inzet van het middenveld, de ondernemingen en de overheden cruciaal en moet er constructief samengewerkt worden. Met dit effectieve participatietraject wordt maximaal inzet én creativiteit van iedereen aangeboord, vergroot het draagvlak, kunnen knelpunten worden weggewerkt, investeringen worden versneld en transitiepaden worden uitgewerkt.

In principe moet de beleidsvoering altijd interactief gebeuren, in alle fases van het beleidsproces. We zullen dit principe zoveel mogelijk respecteren en in dialoog gaan met zowel sectoren en middenveldorganisaties als overheden. We zorgen voor een wezenlijke betrokkenheid die echte discussies en engagementen mogelijk maakt. Ik streef naar zo veel mogelijk structureel overleg met de verschillende stakeholders in plaats van het voeren van een steekvlampolitiek in functie van de actualiteit van het moment.

7.1.1.5 OD 5. We versterken de ondersteuning van en de structurele samenwerking met lokale besturen

Steden en gemeenten beschikken over tal van bevoegdheden om de energietransitie van onderuit te ondersteunen. Bijna 90% van de Vlaamse steden en gemeenten is ondertussen engagementen aangegaan in het kader van het Burgemeestersconvenant 2020-2030 en heeft al heel wat initiatieven ondernomen. Er zijn heel wat raakvlakken tussen deze lokale initiatieven en de gewestelijke doelstellingen, maatregelen en acties (o.a. omtrent de langetermijnrenovatiestrategie, uitbouw groene stroom, warmtenetten, shift naar duurzame gebouwverwarming, energiearmoede...). Er is een duidelijke vraag bij deze steden naar betere samenwerking met het gewestelijk niveau.

Het ontbreekt kleinere en middelgrote gemeenten vandaag aan personeelscapaciteit, know how en middelen om het lokaal energiebeleid verder uit te bouwen. We zullen de lokale besturen daarom ondersteunen in hun opdracht om het energiegebruik en de broeikasgasuitstoot op hun grondgebied te verminderen en de hernieuwbare energieproductie te verhogen. We zorgen voor bijkomende ondersteuning van het lokaal energie- en klimaatbeleid. We zullen de gemeentes

ondersteunen via een breed scala aan expertise en tools en geven hen praktische ondersteuning bij de uitwerking en vooral de realisatie van hun klimaat- en energieplannen.

Bovenstaande initiatieven hebben niet alleen betrekking op het mitigatiebeleid, maar zullen ook het klimaatadaptatiebeleid op het lokale niveau ondersteunen. De mogelijkheden inzake een verdere uitbouw van het Klimaatportaal worden in deze context onderzocht,

7.1.2 SD 4. Afstemming omgeving en klimaat

In mijn beleidsnota Omgeving worden heel wat maatregelen opgenomen die zowel de oorzaak van klimaatwijzigingen moeten verminderen alsook uiteenlopende klimaatadaptatiemaatregelen bewerkstelligen. Deze beleidsmaatregelen worden hieronder samengevat en kunnen eventueel gecofinancierd worden vanuit het Vlaamse Klimaatfonds in functie van hun bijdrage tot de Vlaamse broeikasgasreductiedoelstelling of in functie van hun bijdrage aan de realisatie van de 'no net loss'-doelstelling van koolstofverliezen door landgebruik.

7.1.2.1 OD 1. Meer natuur en biodiversiteit tegen klimaatverandering in ISE Natuur en biodiversiteit

Ik zet de natuur actief in om de klimaatverandering te milderen. Bossen, moerassen en graslanden leggen koolstof vast en bufferen wateroverlast, droogte en hitte-effecten. Ik herstel gezonde ecosystemen en realiseer versneld een samenhangend geheel van natuur-, bos- en valleigebieden, die kwaliteitsvol ingericht worden.

Ik herstel gezonde ecosystemen en zorg voor een netto toename aan natuur met hoge kwaliteit, overall en dichtbij voor iedereen. Ik zet daartoe de versnelling van het instandhoudingsbeleid verder en breng 20.000 bijkomende ha natuur onder effectief natuurbeheer. Ik , vrijwaar maximaal bestaande bossen en zorg voor een snelle, effectieve boscompensatie. We leggen tegen 2030 10.000 ha bijkomend bos aan, waarvan 4.000 ha in deze legislatuur.

We herstellen de natuurlijke dynamiek in valleigebieden, realiseren vernattingsprojecten en voeren het geactualiseerde Sigmaphan verder uit. We maken een gebiedsgericht programma op voor herstel en inrichting van (gedegradeerde) wetlands, met het oog op waterbeheersing, natuurontwikkeling en klimaatmitigatie. We stimuleren de koolstofvastlegging door aangepast beheer van (half)natuurlijke natte graslanden en andere wetlandssystemen.

Ik zet volop in op een geïntegreerde gebiedsgerichte werking zodat win-win situaties kunnen gecreëerd worden en verschillende maatschappelijke noden (klimaatbuffering, waterbeheersing, natuurherstel, verbindingen) tegelijk worden aangepakt. Hiervoor zet ik brede gebiedscoalities op, waarbij ik werk met een gezamenlijke programmatie en bundeling van middelen..

In het kader van klimaatadaptatie en kustverdediging maken we maximaal ruimte voor natuurlijke processen aan de kust. We behouden en herstellen waar mogelijk de verbinding strand-duinenpolders. Dit gebeurt in nauw overleg met de kustgemeenten.

We zetten in op klimaatadaptief beheer van bossen, natuur en waterrijke gebieden. We onderzoeken welke effecten klimaatverandering heeft op onze ecosystemen en ecosysteemdiensten. Door ecologische en verspreidingskennis van soorten en ecosystemen samen

te brengen met scenario's van klimaatverandering en landgebruik, maken we projecties van soortenverspreiding in de toekomst, om te verwachten veranderingen zo goed mogelijk te voorspellen. Dit laat toe om proactieve maatregelen te ontwerpen die het voortbestaan van biodiversiteit mogelijk maken.

In het kader van klimaatadaptatie onderzoeken we hoe de weerbaarheid van biodiversiteit (genen, soorten, habitats) en ecosysteemdiensten kan worden in stand gehouden of verhoogd.

Rond klimaatmitigatie onderzoeken we de mogelijkheden om meer broeikasgassen vast te leggen in de belangrijkste Vlaamse ecosystemen. Hiervoor kwantificeren we de effecten van beheer en landgebruik op de koolstofopslag en ontwikkelen innovatieve beheervormen.

Door de klimaatverandering bereiken alsmaar meer invasieve uitheemse soorten Vlaanderen. We onderzoeken hun impact op onze biodiversiteit en stellen een doeltreffend beheerinstrumentarium op.

7.1.2.2 OD 2. Klimaatvriendelijke en -adaptieve maatregelen in ISE ruimte en milieu:

Met de goedgekeurde strategische visie als basis maken we een Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (BRV) die het toekomstig ruimtelijk beleid vorm geeft. Ik zet verdere stappen in het goedkeuren en het realiseren van het BRV (strategische visie + set beleidskaders).. De strategische visie voor het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (BRV) geeft een geïntegreerd en ambitieus antwoord voor uitdagingen rond demografie, economie, mobiliteit, milieu, natuur, biodiversiteit, klimaat, energie en voedsel. In de beleidskaders zal ik minstens de eigen Vlaamse verantwoordelijkheden en die van andere besturen duiden. Ik streef ernaar dat deze beleidskaders naast concrete acties tevens concrete engagementen op vlak van financiering en timing bevatten.

Ik schep het kader voor een bouwshift waarbij in elke gemeente kansen ontstaan voor verdichting en waardoor de druk op de open ruimte kan afnemen naar 0 ha /dag in 2040. Ik zorg ervoor dat elke ontwikkeling aandacht heeft voor voldoende groen, water en oases van rust, goede luchtkwaliteit, natuurbeleving, ruimte voor lokale voedselproductie, aandacht voor hittestress. Daarmee ondersteun ik de centrale pijlers in de klimaatadaptatiestrategie.

De bouwshift houdt eveneens verdichting en verweving wat een positieve impact heeft op het aantal vervoersbewegingen. Ik zorg voor een goede afstemming tussen het ruimtelijke beleid en het mobiliteitsbeleid. Het koppelen van verdichting aan het collectief vervoersysteem en omgekeerd vergroot het gebruikspotentieel van collectief vervoer. Deze maatregelen verlagen de klimaatimpact van het vervoersysteem.

Ik ga voor een robuuste open en onbebouwde ruimte met een versterking van natuur-, bos- en valleigebieden als de ruggengraat van een groenblauw netwerk dat zich uitstrekt tot in het centrum van dorpen en steden. Het fysisch systeem en ecosysteemdiensten zijn structurerend voor keuzes in openruimtefuncties. Verharding pak ik aan.

Met de vergroening van onze omgeving, extra open ruimte en extra ruimte voor water, zet ik intensief in op effectieve klimaatadaptatiemaatregelen en zorg voor bijkomende fixatie van koolstof en buffering van wateroverlast, droogte en hitte-effecten.

In het kader van het circulair voedselbeleid, leg ik vanuit mijn eigen bevoegdheden een aantal accenten. Ik stimuleer de Vlaamse consument om duurzame keuzes te maken die rekening houden met de ecologische voetafdruk. Het inzetten van gedragsinzichten, nudging en onderwijs maakt hier deel van uit. Ik zet me mee in om tegen 2030 het voedselverlies te halveren.

7.1.2.3 OD 3. Mitigerende klimaatmaatregelen in ISE Lucht:

Lucht bestaat voor het grootste deel uit stikstof en zuurstof (en in veel minder mate CO₂ en argon). Luchtverontreiniging betekent de verstoring van de samenstelling van de atmosfeer met schadelijke effecten voor mens en/of milieu tot gevolg. De impact op klimaat is een gevolg van de samenstelling van de lucht, net zoals de impact op gezondheid en natuur.

Het klimaat -en luchtbeleid kunnen mekaar versterken, het is dan ook belangrijk dat beiden op mekaar zijn afgestemd. Onderstaande voorbeelden maken dit duidelijk:

- We zorgen voor het uitvoeren, evalueren en bijsturen van Vlaamse en lokale beleidsplannen en voorzien de nodige samenwerkingsverbanden met lokale besturen:
  - o de beleidspakketten uit het Luchtbeleidsplan en het Klimaatplan zijn op elkaar afgestemd en versterken mekaar;
  - o de basis voor de ex-post evaluatie van het beleid is de emissie-inventaris, waarin alle luchtmissies zijn opgenomen;
  - o de basis voor de ex-ante evaluatie vormen de emissieprognoses, opgesteld aan de hand van gezamenlijke activiteitsdata (energieverbruik, afgelegde kilometers,...); emissieprognoses voor luchtpolluenten en broeikasgassen dienen omwille van internationale rapporteringsvereisten volledig op mekaar afgestemd te zijn;
  - o samenwerking met lokale overheden wordt zowel vanuit klimaat als luchtkwaliteit integraal benaderd ;
- We vlakken de groei van het wegverkeer af (integrale aanpak - zowel een impact op klimaat als luchtkwaliteit).
- We zorgen voor een verdere vergroening van voertuigenpark (integrale aanpak):
- We pakken de emissiefraude bij (diesel)voertuigen aan;
- We rollen lage- en ultralage -emissiezones verder uit in stedelijke gebieden. Dit is een belangrijke maatregel voor zowel NO_x (luchtkwaliteit) als zwarte koolstof (klimaat en luchtverontreiniging):
- We verminderen de impact van residentiële houtverbranding op de luchtkwaliteit :
  - o niettegenstaande hout als hernieuwbaar en CO₂ neutraal wordt beschouwd, levert houtstook een belangrijke bijdrage aan de uitstoot van zwarte koolstof (BC). BC is zowel een broeikasgas als een schadelijke stof voor de gezondheid.
  - o visie rond brandstoffen voor gebouwenverwarming is zowel belangrijk voor klimaat- als luchtbeleid
- We verminderen de emissies in de industrie en landbouw:

- CH₄ (methaan) afkomstig van de landbouw heeft (als precursor voor O₃) zowel een impact op broeikas effect als luchtkwaliteit
- N₂O (broeikas effect) en NO_x (luchtkwaliteit) komen van dezelfde industriële bronnen
- energieverbruik / verbrandingsprocessen hebben zowel impact op klimaat als luchtkwaliteit
- NO_x en VOS veroorzaken zomersmog (ozon), zowel impact op luchtkwaliteit als klimaat

7.1.2.4 OD 4. Klimaat en circulaire samenleving in ISE Afval en materialen:

Via een green deal circulair bouwen en een proeftuin wakkeren we innovatie aan richting koolstofarme circulaire gebouwen. Deze innovatie bestaat uit invoeren van circulaire bouwtechnieken, wegwerken van wettelijke en economische belemmeringen en uitproberen van nieuwe financieringsmodellen. Een meer doorgedreven selectieve sloop, een verplichte sloopopvolging en een goede kwaliteitsborging van gerecycleerde bouwmaterialen moeten leiden tot meer recyclage. We zorgen ervoor dat gesaneerde gronden herontwikkeld worden met oog op verdichting en het grijpen van kansen om materiaal- en waterkringlopen lokaal te sluiten.

We willen producten op de markt met een langere levensduur, die beter herbruikbaar en recycleerbaar zijn en/of meer gerecycleerde materialen bevatten. In het bijzonder moeten tegen 2025 zo veel mogelijk verpakkingen herbruikbaar, recycleerbaar, composteerbaar en/of gerecycleerd zijn. Gescheiden inzameling voor hergebruik en recyclage drijven we op tot 77,5 % zodat de hoeveelheid restafval voor verbranding daalt en verbrandingscapaciteit kan worden afgebouwd. In de plaats investeren we in sorteer- en recyclagecapaciteit. We werken aan een kader dat circulaire business-, productie- en consumptiemodellen stimuleert, waarbij de dienst of het gedeeld gebruik centraal staat in plaats van het product. Dit doen we via een mix van instrumenten: green deals die innovatie aanmoedigen, vergroening van het aankoopbeleid, gebruiksverboden, actualiseren van de heffingen en meer uitgebreide producentenverantwoordelijkheid.

We zorgen dat binnen het mobiliteitsbeleid meer aandacht is voor het verlagen van de materiaalintensiteit van transport, bv via het stimuleren van gedeelde mobiliteit en het sluiten van de metalenkringloop voor voertuigen die alsmaar meer batterijen zullen bevatten.

We sluiten de nutriëntenkringloop en zorgen ervoor dat koolstof zolang mogelijk opgeslagen blijft in bodem en biomassa. Daartoe halen we meer bioafval uit het restafval voor compostering of vergisting, zetten we biomassa maximaal in als grondstof, en zorgen we voor een halvering van de hoeveelheid voedselverlies tegen 2030. Tegelijkertijd werken we aan een innovatie van de voedingsindustrie en landbouw zodat die tegemoetkomen aan een minder CO₂-intensief voedingspatroon en meer consumptie van lokale en seizoensgebonden producten.

7.1.2.5 OD 5. Klimaatadaptatie wordt een leidend principe binnen het integraal waterbeleid in ISE Water:

De klimaatsverandering vindt plaats en zal zich nog versterkt doorzetten. Daarom is het belangrijk dat we aandacht hebben voor klimaatadaptatie met betrekking tot het waterbeleid. We zetten in op een waterrobuust systeem, zuinig watergebruik en duurzaam waterbeheer.

Het Actieplan Droogte en Wateroverlast 2019-2021 wordt uitgevoerd en verder uitgewerkt voor integratie in het Stroomgebiedbeheerplan 2022-2027. We zorgen voor maximale infiltratie, vertraagde afvoer, berging en hergebruik van hemelwater, geïntegreerd in een multifunctioneel ruimtegebruik waarbij ecologische oplossingen actief worden ingezet. We werken een strategisch plan waterbevoorrading uit. Voor tijden van waterschaarste werken we een evenwichtig en objectief afwegingskader uit, in overleg met de relevante actoren. Innovatie wordt gestimuleerd via de verderzetting van de oproepen voor proeftuinen Droogte en projecten Water-Land-schap. We zetten bovendien maximaal in op rationeel en circulair watergebruik met aandacht voor het terugwinnen van grondstoffen en energie. Hergebruik van water maakt deel uit van het beleid en de aanpak inzake duurzaam watergebruik en kan een bruikbaar instrument zijn in de strijd tegen waterschaarste.

Daarnaast streef ik in het kader van de effecten van klimaat op watersystemen naar klimaatadaptieve inrichting en klimaatadaptief gebruik van ruimte en ontwerp van gebouwen en infrastructuren. Op deze manier kan overstromingsschade vermeden worden en kan op een structurele wijze het overstromingsrisico gereduceerd worden. Door de mogelijke de impact van klimaatverandering mee door te vertalen in het ontwerp voor bebouwing kunnen problemen in de toekomst vermeden worden en kan ingezet worden op een belangrijke adaptatie van het bebouwd patrimonium om het hoofd te bieden aan de klimaatverandering.

Het behoud van ruimte voor water is fundamenteel om de impact van klimaatverandering te ondervangen, dit impliceert dat de bergingsvolumes en -oppervlaktes in de huidige valleigebieden maximaal moeten gevrijwaard worden en dat ontwikkelingen deze ruimte voor water respecteren.

LIJST MET AFKORTINGEN

BRV:	Beleidsplan Ruimte Vlaanderen
CCS:	Carbon Capture and Storage
CCU:	Carbon Capture and Usage
EPC:	Energie Prestatie Certificaat
ETS:	Emissions Trading System (Systeem voor Emissiehandel)
GLB:	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
ISE	Inhoudelijk structurelement
VEKA:	Vlaams Energie en Klimaat Agentschap

BIJLAGE 'OVERZICHT BELEIDS- EN REGELGEVINGSINITIATIEVEN'

Vlaams Energie- en Klimaatbeleidsplan 2021-2030 (timing 2019)
Belgisch Energie- en Klimaatbeleidsplan 2021-2030 (timing 2019)
Vlaams Langetermijnstrategie 2050 (timing 2019)
Vlaams Adaptatieplan 2021-2030 (timing 2019)
Samenwerkingsakkoord betreffende de verdeling van de Belgische klimaat- en energiedoelstellingen voor de periode 2021-2030 (timing 2019/2020)
Herziening Samenwerkingsakkoord van 14 november 2002 betreffende het opstellen, het uitvoeren en het opvolgen van een Nationaal Klimaatplan, alsook het rapporteren, in het kader van het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake Klimaatverandering en het Protocol van Kyoto
<p>Aanpassingen ETS Luchtvaart:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wijziging bestaand Samenwerkingsakkoord van 2 september 2013 betreffende het opnemen van luchtvaartactiviteiten in de regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten - Wijziging Decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid (DABM, Titel VIII. Klimaat) - Wijziging besluit van 20 april 2012 inzake verhandelbare emissierechten voor broeikasgassen voor vaste installaties, luchtvaartactiviteiten en de inzet van flexibele mechanismen
<p>Wijzigingen regelgeving n.a.v. overheveling taken en personeelsleden uit de Afd EKG in een Vlaams Energie- en Klimaatagentschap (VEKA)</p> <p>Niet-exhaustieve lijst: 1) Decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid (DABM, Titel VIII. Klimaat), 2) Decreet van 8 mei 2009 houdende algemene bepalingen betreffende het energiebeleid, 3) BVR van 6 september 2019 over verhandelbare emissierechten voor broeikasgassen voor vaste installaties voor de periode 2021-2030 (en het bestaande VER-besluit van 20 april 2012)</p>